

Szafarin a Sárkány: Kína befektetései Afrikában – motivációk, stratégia, tendenciák¹

Szakáli Máté

Kína jelentős afrikai szereplővé válása intenzív vitákat gerjeszt az expanzió okairól és természetéről. Peking közeledését megkönnyítette a Nyugat hidegháború utáni stratégiai visszavonulása a kontinensről, mára azonban már részben éppen a kínai jelenlét értékeli fel a fekete kontinenst a nemzetközi kapcsolatokban. A cikk ezért a Nyugat stratégiai hátrálása nyomán keletkezett afrikai vákuum betöltésének kínai stratégiáját vizsgálja, a beruházások tekintetében. Az írás először a kínai befektetések háttérét és motivációit elemzi, kontextust adva a kínai kapcsolatépítési módszertanhoz, illetve bemutatva az Afrikába irányuló kínai közvetlen külföldi befektetések jellemzőit. A cikk ezt követően áttekinti a legnagyobb afrikai befektetési kudarcokat, majd a kínai beruházók alkalmazkodását, illetve az elmúlt két év főbb trendjeit vizsgálja. A szerző konklúziója, hogy Peking ügyesen és sikeresen használta ki a vákuumot, és sajátos taktikája révén mára előnyös pozícióba került az afrikai nyersanyagokért folyó nemzetközi versenyben.

The emergence of China as a major player in Africa is fuelling intense debates over the motives and nature of its involvement. Chinese rapprochement has been facilitated by the vacuum generated by Western countries' strategic disengagement from Africa after the Cold War, yet it has become one of the main factors that have elevated Africa's position in contemporary international relations. Therefore this study analyses how China has attempted to fill the vacuum in terms of investments. First, the author covers the main motives and the background of Beijing's engagement, and the characteristics of the Chinese investment strategy. Second, China's top investment failures in Africa and the adaptability of Chinese investors will be reviewed. Then the study presents the impacts on African economies and latest developments in Chinese investment trends. The author concludes that Beijing has skilfully and successfully attempted to fill the vacuum and has gained an advantageous position in the second scramble for African raw materials.

* * *

A Kínai Népköztársaság – főként az Amerikai Egyesült Államok és Európa érdekei és befolyása kárára² – már az 1990-es évek óta zajló afrikai expanziója három hajtóerővel bír: a stratégiai érdek (energiahordozók

és nyersanyagok a kínai termeléshez), a kereskedelmi és üzleti érdek (az egyre fizetőképesebb afrikai fogyasztók, illetve megrendelések a kínai vállalatoknak), valamint a politikai érdek (jelenlegi politikai szövetséges és jövőbeni katonai partner)

ösztönzi Pekinget a szafarira. A Sárkány és a fekete kontinens politikai és gazdasági közeledésének számos látványos és kevésbé feltűnő eleme van. A viszonyuk olyan változatos és összetett, mint maga Afrika, de az tény, hogy a Kína–Afrikakapcsolatok még soha nem voltak olyan szorosak, mint ma. Ezt három tényező is megerősíti.

Az első a kiváló államközi kapcsolatok. Csupán három, stratégiai szempontból jelentéktelen afrikai ország, Burkina Faso, Szváziföld, valamint São Tomé és Príncipe ismeri el a Kínai Köztársaságot (Tajvant) a Kínai Népköztársaságtól független államként.³ Legutóbb Gambia jelentette be, 2013 novemberében, hogy megszakítja a diplomáciai kapcsolatait Tajvannal. Kínának az egységes országot elismerő ötven afrikai ország közül egy kivételével (Szomália) az összesben van nagykövetsége, és mind az ötven akkreditál nagykövetet Pekingben. A magas szintű, személyes találkozó és a hivatalos látogatás rendszeres a politikai vezetők között. A kínai külügyminiszterek első tengerentúli útja 1991 óta minden évben a fekete kontinensre vezet.⁴ Idén például január 10–17. között **Vang Ji külügyminiszter** Kenyában, Szudánban, Kamerunban, Egyenlítői Guineában és a Kongói Demokratikus Köztársaságban tett hivatalos látogatást.⁵ Egyenlítői Guinea legnagyobb városában, Batában a kínai diplomácia vezetője a bilaterális kapcsolatok jövőjét illetően úgy fogalmazott, Kína hajlandó az országhoz fűződő kapcsolatait a nagy és kis államok közötti, kölcsönösen előnyös együttműködés mintájává tenni.⁶

A második bizonyíték a bevándorló közösségek gyors és kölcsönös kiépülése, illetve a növekvő érintkezés a kínai és az afrikai átlagemberek között. Egy- és kétmillió fő közé tehető ugyanis azon kínaiak – főként munkások és kereskedők – száma, akik az elmúlt másfél évtizedben áttelepültek Afrikába. Ezért Howard French afroamerikai újságíró Afrikát egyenesen Kína második kontinensének nevezi, melyen szerinte a kínai migránsok birodalmat építenek.⁷ A betelepülők jellemzően külön kínai negyedeket hoztak létre szerte a kontinens városaiban, azonban a nyelvi és kulturális különbségek, az előítéletek, a kínai projektek munkakörülményei, illetve a kínai munkások megjelenése a helyi munkaerőpiacokon egyre gyakrabban vezetnek konfliktusokhoz. Az afrikai politikusok pedig e problémákat beemelhetik a nemzeti politikai diskurzusokba, ami gátolja az eddig gyakran akadálytalan kínai terjeszkedést. A Kínába áttelepülő több százezer afrikai migráns, főként az üzletemberek és diákok boldogulását elsősorban adminisztratív akadályok és a diszkrimináció hátráltatják. A legtöbb afrikai Kanton egyik kerületében él, ezért azt a kínai sajtóban Kis-Afrikának vagy Csokoládé városnak hívják. A kulturális csere mindenestre zajlik, és az afro-kínai házasságok száma a hátráltató tényezők ellenére is növekszik.

A szoros kínai–afrikai partnerség harmadik igazoló tényezője a mélyülő gazdasági kapcsolatok, melyek a közeledés fő motorjai. Ma már Afrika majdnem valamennyi országában találhatóunk példát Kína szerteágazó gazdasági tevékenységére. Ez

Peking politikai és diplomáciai erőfeszítéseinek gyakorlati eredménye és egyben fokmérője. Az elmúlt két évtized során az afrikai gazdaságokban végrehajtott strukturális reformok gazdasági növekedést indítottak be, ami vonzza a kínai befektetéseket (is). Peking a partnerséget a kontinens számára nem köti gazdasági feltételekhez vagy politikai reformokhoz, csupán az „egy Kína”-elv elismeréséhez. Ennek hatására megélnékültek a kapcsolatok, és az ázsiai állam 2009-ben Afrika első számú bilaterális kereskedelmi partnerévé vált. Ugyanakkor a mélyülő gazdasági interakciókból származó előnyök közel sem egyenlőképpen oszlanak meg a felek között. Ez számtalan esetben a nyugati elemzők és politikusok kritikáját váltja ki, habár valójában a fekete kontinenssel kapcsolatosan a kínai vállalatok pragmatista és profitorientált interakciói, illetve a nyugati cégek attitűdje nem sokban térnek el egymástól. Fontos különbség azonban, hogy Peking közös fejlesztéseket is kezdeményez, hogy kölcsönös fejlődést érjen el afrikai partnereivel.⁸ A Sárkánynak a kontinensen tapasztalható egyre nagyobb politikai befolyását és gazdasági jelenlétét mindemellett éppen a nyugati országoknak a hidegháborút követő stratégiai kivonulása után keletkezett vákuum tette lehetővé.⁹

A vákuum betöltésére Pekinget az „egy Kína”-elv érvényesítésén túl, elsősorban a kontinens hatalmas, jó minőségű, még kiaknázatlan nyersanyagvagyonra motiválja. A kulcsfontosságú ipari fémek alapanyagai (például: bauxit, réz- és vasérc) és fontos ásványok (pl.: szén és urán)

is nagy mennyiségben megtalálhatóak a föld mélyén, de Afrika stratégiai ásványokkal (például: króm, platina, mangán) és 120 milliárd hordónyi kőolajtartálékkal is rendelkezik. Ezekre Kínának növekvő mértékben szüksége van saját gazdasági növekedése, és az által belső stabilitása fenntartásához.

Másodsorban, a fekete kontinens, az egymilliárd fő feletti lakosságával és növekvő középosztályával egyre fontosabb exportpiacot jelent a kínai könnyűipar, a szolgáltatások, a telekommunikációs cégek, a textilipar és az élelmiszer-feldolgozás számára. Míg az Észak-Amerikába vagy Európába irányuló kínai kivitel jelentős részét a külföldi tulajdonú, de kínai összeszerelő gyárral rendelkező multinacionális vállalatok árui teszik ki, addig Afrikában a kínai tulajdonú vállalatok a saját termékeiket exportálhatják.¹⁰ Ennek megfelelően a fekete kontinentst már elárastották az olcsó kínai motorkerékpárok, fogyasztási és elektronikai cikkek, melyek növelik a különböző fogyasztási javaknak a helyi vásárlók számára megfizethető költségen való elérhetőségét.

A kínai befektetések háttere

Az elmúlt évtizedekben a kereskedelem mellett a kedvezményes hitelek, a fejlesztési segélyek, és a közvetlen külföldi tőkebefektetések (FDI) révén számos afrikai ország a kínai beruházások fő fogadó államai között találta magát. A kínai állami vállalatok befektetései azon, Afrikának szánt csomagok részei,

melyek adósságelengedést, infrastruktúra-fejlesztést, tanulmányi ösztöndíjakat, beruházásokat, segélyeket, kereskedelmi megállapodásokat és kedvezményes kölcsönöket is tartalmazhatnak. A változó összetételű csomagokat Peking bilaterális alapon nyújtja az afrikai országoknak, erőforrásaikért és politikai támogatásukért cserébe.

A Sárkány afrikai befektetései Peking 1998-ban meghirdetett „Go Global” stratégiájával állnak összhangban, melynek köszönhetően a Kína és Afrika közötti interakciókban a pragmatikus gazdasági kapcsolatokra helyeződött a hangsúly. A „Go Global” politika jegyében a kínai kormány gyorsítani igyekszik a kínai cégek multinacionalizálódását, valamint ösztönzi külföldi pozíciószerzéseiket, befektetéseiket, felvásárlásaikat. Ezzel a külkapcsolatok diverzifikálódnak, és a befektetések által Peking befolyása is megnő a célországokra, melyek a kínai gazdasági növekedés szempontjából fontos forrásokkal rendelkezhetnek.

A stratégia következtében ugrásszerű növekedésnek indult a kínai FDI-beáramlás a fekete kontinensre, főleg 2004-től, amikor Kína 317 millió dollár értékben ruházott be Afrikában, az előző évinél 323 százalékkal többet.¹¹ Kilencc év alatt a negyvenkétszeresére nőtt az Afrikába kiáramló kínai tőke összege. Következésképpen Kína részesedése dinamikusan növekszik, noha továbbra is Európa és Amerika a fő befektető és segélyező a fekete kontinensen. A kínai befektetések növekedési üteme gyorsabb az Afrikába érkező többi külföldi

befektetésénél, illetve a világ többi régiójába irányuló kínai FDI-kiáramlás átlagos üteménél.¹² Ez szemléletesen jelzi a régióknak a kínai külgazdaságon belüli prioritását, még ha a kínai részesedésnövekedés a fejlett országok befektetési rátájának a 2008 utáni csökkenése mellett is ment végbe.

Mind a kínai magánszektor, mind az állami vállalatok jelentős tőkét fektetnek be Afrikában, noha irányadó filozófiájuk és tevékenységi fókuszuk is eltér. Peking a „Go Global” stratégiának megfelelően elsősorban az állami nagyvállalatai terjeszkedését segíti, de támogatásokkal ösztönzi a nem állami tulajdonú vállalatok térhódítását is. E támogatás több formát ölthet: információs hálózatok, hazai adókedvezmények, alacsony kamatú hitelek az állami tulajdonú bankoktól, és a sor még folytatható. A legnagyobb kínai befektetők a China Railways Construction, a Sinomach, a China International Trust and Investment Company, az Aluminum Corporation of China, a China Nonferrous Metal Mining, a Minsheng Bank, a China Power Investment Corporation, a China National Offshore Oil Corporation, a Sinopec, a SinoSteel, a China National Petroleum Corporation, a China Metallurgical, a Sinohydro, és a China Railways Material, illetve a magánkézben lévő Huawei és ZTE vállalat.

A nagy állami cégek főképp a nyersanyag-kitermelésben és az építőiparban, a közlekedési, elektromos és kommunikációs hálózatok kiépítésében tevékenykednek, a kis- és közepes magánvállalkozások

elsősorban a kiskereskedelembe, de fontos ágazat a textilipar és a mezőgazdaság is.¹³ A magáncégek a turizmusba és a légi közlekedésbe is növekvő mértékben invesztálnak. Beruházásai versenyképességét elősegítendő, a kínai kormány különleges hiteleket nyújt a kínai cégekkel befektetni szándékozó afrikai kis- és közepes vállalkozások számára is. 2013 végéig a mezőgazdaság, az infrastruktúra, a gyárpar, a bányászat, a pénzügyi ágazat, a kereskedelem és a logisztika területén összesen több mint 2000 kínai vállalkozást jegyeztek be a fekete kontinensen. 1988-ban a számuk még alig érte el a nyolcvanat. Megjelenésük a kínai munkaerő migrációjával is együtt jár, de még így is legkevesebb háromszázezer helyi lakost foglalkoztatnak.¹⁴ Az állami cégeket az államérdek és a politikai megfontolás hajtja, a magánvállalkozások haszonmaximalizálásra töreksenek és a piaci szabályok befolyásolják őket.

A kínai vállalkozók a nyugatiakétól eltérő üzletfilozófiát követnek. Hajlamosak például a fogadó országok kormányzati és politikai stabilitása helyett elsősorban azoknak a külföldi működő tőkére vonatkozó szabályozásai **kiszámíthatóságát** figyelembe venni, hiszen elsősorban arra alapozva tervezik a befektetéseiket, lépnek be a piacokra és törekednek a profitra. Ezért a kínai tőke gyakran áramlik politikailag instabil afrikai országokba is (Bissau-Guinea, Elefántcsontpart, Szudán, Zimbabwe, Csád, stb.).

A kínai FDI Afrikában: az eklektikus paradigma elmélete és az Angola-modell

Az FDI-áramlások vizsgálatára a legelterjedtebb elméleti keret John H. Dunning eklektikus paradigma elmélete (1977), amely Kína afrikai beruházásaira is alkalmazható. Az elmélet szerint egy vállalat akkor részesíti előnyben a működőtőke-beruházást az exporttal szemben, ha azzal a cég tulajdonosi és tranzakciós költségelőnyökre tehet szert, valamint a helyi termelési feltételek is kedvezőek.

Afrikában Peking – egyedülálló módon, – a segélyek, a kereskedelem, és a befektetések integrált megközelítését alkalmazza. Ennek következtében a kínai export növekedése mellett egyre több gyártókapacitás is áttelepül Afrikába, mivel a kínai befektetéseket egyszerre motiválja a helyi erőforrások kiaknázása, a piacorientáltság, a hatékonyság növelése, illetve a stratégiai előnyök érvényesítése. A kínai magán és állami vállalatok tehát a nyugati társaiknál kevésbé kockázatkerülők, bár egészében véve ugyanaz a céljuk: a profit. Afrika pedig a legjobb FDI-megtérülési rátákkal rendelkezett 1990 és 2005 között: a nagyobb projektek esetében a nyereség az 1990-es 29 százalékról, 2005-re a 40 százalékot is elérhette.¹⁵ Ráadásul az afrikai beruházásai során a kínai cégeknek viszonylag kevés hazai és külföldi vetélytárssal kellett megküzdeniük.¹⁶ Az Afrikáért folyó verseny ma már élesebb, de Peking korán kelt, és jó pozíciót vívott ki magának.

Előnyt jelent a kínai cégek afrikai befektetéseinél, hogy közvetlen tapasztalattal rendelkeznek egy gyorsan növekvő gazdaságban való sikeres működésről, illetve hogy míg a nyugati cégek finanszírozás tekintetében gyakran kereskedelmi bankoktól függenek, és így az adósságszolgálat miatt közvetlen nyomás nehezedik rájuk, addig a kínaiak gyorsabban jutnak (állami) forrásokhoz, és a megtérülést is van idejük kivárni.¹⁷ Az afrikai gyártókapacitásuk bővítése pedig a több vetélytárs ellenére is haszonnal kecsegteti a kínai beruházókat, mivel a kínai munkabérek már most háromszor akkorák, mint például Nigériában, és a különbség várhatóan csak nőni fog.

A kínai gyártókapacitások tekintetében Etiópia jár az élen, ahová számos kínai cég telepít munkaerő-intenzív termelést, az etióp kormány és a kínai vezetés kölcsönös támogatásával. Etiópia teljes népessége ugyanis több mint 99 millió fő, és a lakosság 80 százaléka a mezőgazdaságban dolgozik: az olcsó munkaerő tehát adott. A Huajian Group például már az áttelepülést követő első évben nyereséggel működött. Cipőgyárában, ahol két évvel ezelőtt 2 millió pár cipőt gyártott le, 3500 főt foglalkoztat.¹⁸

Kína a kontinensen jobbra az innovatív, ám sokat kritizált „infrastruktúrát nyersanyagért” befektetési stratégiát alkalmazza, azaz az úgynevezett Angola-modellt. Ennek keretében Peking bilaterális alapon, erőforrás fedezetű pénzügyi megállapodásokat köt a helyi kormányokkal, főként infrastruktúra-fejlesztésre. A korrupció megelőzése és

a határidők tartása érdekében a 0 vagy közel 0 százalékos kamatú, esetenként erőforrásokkal is törleszhető hiteleket kínai bankok kezelik (elsősorban a China Export-Import Bank). Ők utalják át az összeget a bilaterális megállapodásban vállalt infrastruktúra-fejlesztést kivitelező, főként kínai munkásokat alkalmazó kínai építési vállalatoknak. Az elkészült létesítmények kerülnek át a fogadó afrikai állam tulajdonába, cserében pedig a kínai vállalatok nyersanyag-kitermelésre nyernek koncessziót.¹⁹ Deborah Bräutigam szerint 2004 és 2011 között Kína legalább hétszer alkalmazta az erősen bírált Angola-modellt Afrikában, közel 14 milliárd dollár értékben.²⁰ Jerry C.Y. Liu azonban úgy véli, hogy Afrikapolitikájában Kína az olyan konfuciánus értékeket közvetíti, mint a kölcsönösség, a testvériség, a lojalitás vagy a jóindulat.²¹ Jóllehet a kínai diplomaták valóban ezen értékek központi szerepét hangsúlyozzák Peking attitűdjében, az üzletkötéseknél megkérdőjelezhető Liu megállapításának az érvényessége.

A legfontosabb afrikai nyersanyag Kína számára a kőolaj. Ezért 2003 és 2009 között az Afrikába érkező kínai FDI több mint fele az olajszektorba áramlott. Nigéria, Szudán, Angola, Egyiptom, Csád és Niger volt a fő célszország. A tőke több mint 90 százaléka az állami olajcégektől származott, melyek nyugati cégekkel és afrikai állami olajvállalatokkal is társultak.²² Az alacsony kitermelési költség és a laza szabályozás is ösztönözte a kínai beruházókat, akik az újonnan kitermelővé vált országokba is szívesen

invesztáltak. 2007-ben például kereskedelmi mennyiségű kőolajat találtak Ghánában. Három évvel később a China Development Bank és a China Export-Import Bank az ország infrastruktúrájának fejlesztésére, illetve iparosításra – egy sor szerződés keretében – összesen 13 milliárd dollárnyi hitelt nyújtott a ghánai kormányának, húszéves futamidővel, 2 százalékos kamatra.²³ A hitelek együttes összege megfelelt a ghánai bruttó hazai termék 33 százalékának. A projektek kivitelezését kínai vállalatok végzik, Ghána pedig a hitel folyósítása óta kőolajat exportál Kínába.²⁴ Más esetben, például 2004-ben, Kína 2 milliárd dolláros infrastruktúra-fejlesztést ajánlott fel az angolai kormányának, hogy felüllicitálja Indiának egy tengeri olajmezőre tett 600 millió dolláros ajánlatát.²⁵

A kőolaj azonban nem élvez kizárólagos elsőbbséget a kínai befektetők körében. A China Power Investment Corporation például 2011-ben jelentette be, hogy bauxit- és alumíniumfinomítók létesítésébe 6 milliárd dollárt fektet be Guineában, az acélgyártó Baosteel Group pedig 2003-ban 50 millió dollárt investált zimbabwei bányákba.²⁶ A Zhongui Mining bányavállalat 2009-ben írt alá megállapodást a zambiai kormánnyal 3,6 milliárd dollárnyi, az ország rézbányáiba történő beruházásról.²⁷ A pekingi székhelyű magán befektetési társaság, a Heaven-Sent Capital Management Group pedig ez év elején vásárolt 58 millió dollárért 100 százalékos tulajdont a dél-afrikai Village Mining Reef aranybányász vállalatban.²⁸

A kínai FDI célterületei és jellemzői Afrikában

Az ENSZ Kereskedelmi és Fejlesztési Konferenciájának (UNCTAD) jelentése szerint 2014-ben harmadával, 440 milliárd dollárra nőtt a közvetlen működőtőke-kiáramlás Ázsia fejlődő gazdaságaiból, így a kontinens a világ fő befektető régiójává, Kína pedig a harmadik legnagyobb befektetőjévé vált.²⁹ A Sárkány külföldi beruházásaiban Afrika szerepe folyamatosan növekszik. A hivatalos kínai adatok nem tartalmazzák az *offshore* központokon (Hongkong, a Brit Virgin-szigetek vagy a Kajmán-szigetek) keresztül megvalósult beruházásokat, és a kínai vállalatok más joghatóság alatt zajlott afrikai eszközfelvásárlásait. Azonban a washingtoni székhelyű American Enterprise Institute és a Heritage Foundation által megjelentetett *China Global Investment Tracker* szerint 2006 és 2014 júliusa között a kínai cégek összesített vállalt beruházásai a szubszaharai Afrikában elérték a 150,4 milliárd dollárt. A tényleges kínai befektetések pedig (a szerződések kivételével) a 2006-os 5,54 milliárd dollárhoz képest 2013-ban 19,49 milliárd dollárt tettek ki.³⁰

Az Afrikába áramló kínai közvetlen tőkebefektetések kimagasló, 44 százalékos emelkedést 2012 és 2013 között mutattak, de nem zöldmezős beruházások révén.³¹ A növekedést három jelentős üzletkötés tette lehetővé: a China National Petroleum Corporation 4,2 milliárd dollár értékben vásárolt olaj- és gázipari eszközöket Mozambikban, a China

Petrochemical Corporation 2,1 milliárdért Angolában, a China Aluminium Corporation pedig 1,2 milliárd dollárért felvásárolta a Chalco Iron Ore Holding Ltd-t Guineában (1. táblázat).³²

Az egyes évek eltérő rátái és a 2013-as kiugró adat ellenére is elmondható, hogy Kína 2006-tól 2014 júliusáig a szubszaharai Afrikában kötelezte el

magát a legtöbb befektetésre, ahogyan azt a 2. táblázat mutatja. Ez jelzi, hogy a kínaiak a hosszú távú érdekeik alapján tartós szafarira rendezkednek be, és időtálló stratégiai partnerségeket kívánnak kiépíteni. Ehhez a nyugatiakétól eltérő normákat és taktikát alkalmaznak, a cégek pedig kihasználják a kínai állam politikai és pénzügyi

1. táblázat³³

A kínai vállalatok 10 legnagyobb egyesülése és felvásárlása a szubszaharai Afrikában (2008–2014. július)

Bejelentés	Cél	Ország	Iparág	Felvásárló	Üzlet értéke (millió dollár)
2013	Olaj- és gázeszközök	Mozambik	Olaj- és gáz- ipar	China National Petroleum Corporation	4,210
2013	Chalco Iron Ore Holding Ltd (65%)	Guinea	Bányászat	Aluminium Corporation of China	2,067
2013	Olaj- és gázeszközök	Angola	Olaj- és gáz- ipar	China Petrochemical	1,520
2011	Olaj- és gázeszközök	Uganda	Olaj- és gáz- ipar	China National Offshore Oil Corporation	1,467
2011	Metorex Ltd (Bid No 2)	Dél-afrikai Köztársaság	Bányászat	Jinchuan Group	1,416
2010	Bányászati eszközök	Guinea	Bányászat	Aluminium Corporation of China	1,350
2013	Bányászati eszközök	Sierra Leone	Bányászat	Tianjin Materials & Equipment Group Corporation – Tewoo Group	990
2011	Tonkolili Iron Ore Ltd (13,3%); African Power Ltd; African Railway & Port Services Ltd	Sierra Leone	Bányászat	Shandong Iron & Steel Group	800
2011	Pecten Cameroon Co LLC (80%)	Kamerun	Olaj- és gáz- ipar	China Petroleum & Chemical Corporation	538
2013	Metorex (Pty) Ltd (39,4839%)	Dél-afrikai Köztársaság	Bányászat	Jinchuan Group International Resources	509

2. táblázat³⁴

Kínai külföldi befektetések (2006–2014. július)

Kínai külföldi befektetések célrégió szerint		Kínai befektetések Afrikában szektorok szerint	
Célrégió	Százalékos részesedés (összesen 100%)	Szektor	Százalékos részesedés (összesen 100%)
Afrika	17%	Fémipar	41,3%
Nyugat-Ázsia	15%	Energiaszektor	40,2%
Észak-Amerika	14%	Pénzügyi szektor	9,2%
Kelet-Ázsia	14%	Ingatlan	5,7%
Európa	12%	Közlekedés	1,8%
Dél-Amerika	11%	Egyéb	1,8%
Arab világ	10%		
Ausztrália	7%		

támogatásait, illetve az újonnan érkező külföldi versenytársaikkal szemben az elmúlt években kivívott helyzetelőnyüket érvényesítik.

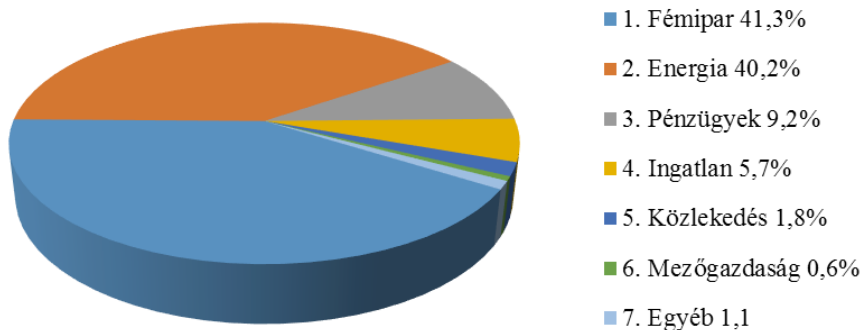
2006 és 2014 júliusa között a legtöbb kínai befektetés a fémiparba (41,3 százalékos részesedés) és az energiaszektorba (40,2 százalékos részesedés) áramlott (1. ábra), a legtöbb zöldmezős beruházás pedig a fizikai infrastruktúra építésébe, melyek a kínai szafari leglátványosabb velejárói. Összességében Peking több projektet finanszírozott a kontinensen, mint a Világbank és a Nemzetközi Valutaalap, többek között kórházak, falusi iskolák, hidak, közutak, mezőgazdasági technológiai központok, gátak, vasútvonalak, repülőterek, stadionok építése, kikötők rekonstrukciója, vagy hulladékártalmatlanítás formájában.³⁵ A kínai vállalatok például csak 2013-ban 60 ezer kilométer utat és 3,5 millió kilowattnyi összteljesítményű erőművet

építettek.³⁶ Peking emellett ajándékként finanszírozta az Afrikai Unió új központjának a megépítését, továbbá Lesotho, illetve Malawi parlamentjének a kivitelezését. Figyelembe véve az afrikai infrastruktúra-hiány mértékét, a fejlesztések valóban kézzelfogható előrelépést jelentenek a kontinens gazdasági számára. A sinofilnek tartott etióp elnök, Mulatu Teshome (2013–) egyenesen a kínai Marshall-tervnek nevezi ezeket a beruházásokat.³⁷

A kínai tőke a kontinens minden olyan államába áramlik, amelyik elfogadja az „egy Kína”-elvet, de a kínai FDI a nyersanyagokban gazdag országokban koncentrálódik. A fő kedvezményezett 2006 és 2014 között a Dél-afrikai Köztársaság (8,94 milliárd dollár), Nigéria (7,55 milliárd dollár), Guinea (7,41 milliárd dollár) és a Kongói Demokratikus Köztársaság (6,27 milliárd dollár) volt

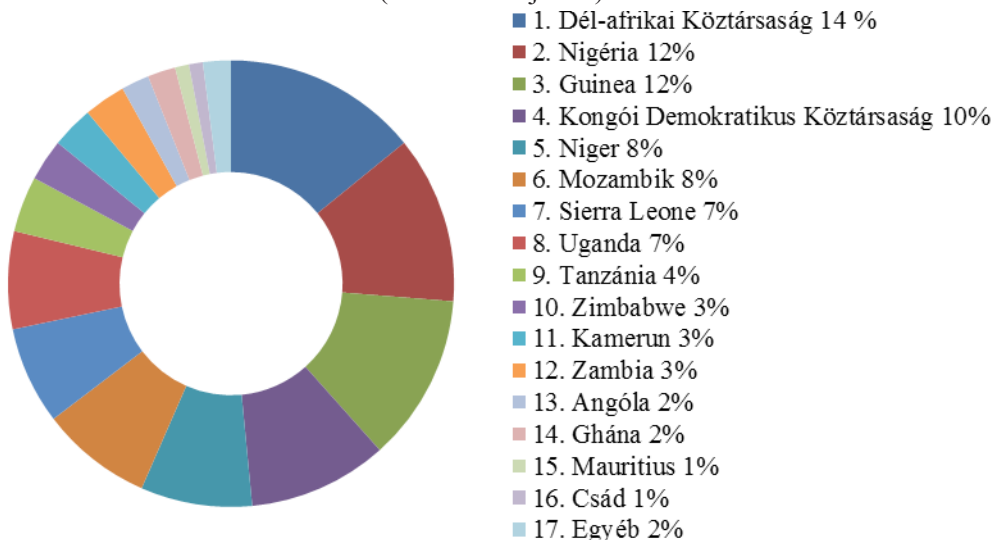
1. ábra³⁸

Kínai FDI-befektetések (a szerződések kivételével) a szubszaharai Afrikában szektor szerint (2006–2014. július)

2. ábra³⁹

A kínai FDI megoszlása (a szerződések kivételével) a szubszaharai országok között (2006–2014. július)

(2. ábra). A Kínával való kereskedelem tekintetében mind a négy kiemelt partner és nyersanyagexportőr. A Dél-afrikai Köztársaság például többek között vasércet, Nigéria kőolajat, Guinea bauxitot, a Kongói Demokratikus Köztársaság pedig tantájt, ónt és kobaltot exportál Kínába.

Az ismertetett tendencia ellenére a fejlődés nem töretlen, és a beruházások nem feltétlenül váltják be a befektetőknek a hozzájuk fűzött reményeit.

Nem csak sikerek jellemzik Kína afrikai befektetéseit

A kínai tőke beáramlását és megoszlását befolyásolja a kormányzás minősége és a szerződések érvényesítésének a lehetősége is, amely széles skálán változik a kontinens országaiban. A *World Governance Indicator* összesítése szerint (melynek skáláján a legtöbb pont 2,5, a legkevesebb -2,5) Botswana (0,71) és Mauritius (0,66) rendelkezik a legerősebb háttérrel e tekintetben, míg a leggyengébbel Zimbabwe (-1,35) és a Kongói Demokratikus Köztársaság (-1,74).⁴⁰ A *The Economist* 2014-es kínai befektetési listáján (*China Going Global Investment Index*) pedig az afrikai országok közül Tunézia érte el a legmagasabb pontszámot, a maga negyvennyolcadik helyével. A hatvanhét országot tartalmazó listán kilenc afrikai szerepelt, de mind az utolsó negyedben.⁴¹

Chizoba Adigwe, egy külföldi beruházókat segítő nigériai vállalat vezérigazgatója szerint, a kínai vállalkozók és vállalatok éppen a politikai bizonytalanság és a gazdasági környezet kiszámíthatatlansága miatt részesítik előnyben a barnamezős beruházásokat a kontinensen.⁴² Voltaképpen a nyugati cégek a zöldmezős beruházások tekintetében sikeresebbek a kínai befektetőknél, mert nagyobb hangsúlyt fektetnek a közösségi kapacitásépítésre és az NGO-kal és ENSZ ügynökségekkel való együttműködésre.

Ráadásul a megtérülés szempontjából lényeges előkészítő munkák elvégzéséhez a nyugati cégekhez képest a kínaiak kevésbé felszereltek és finanszírozottak. Mindazonáltal a legsikeresebb kínai zöldmezős beruházások a bányászati projektek, míg a legnagyobb ellenállásba a mezőgazdasági célú földvásárláskor ütköznek a kínai üzletemberek.⁴³

A kínai kormányfő a 2014-es afrikai látogatása során még több befektetést ígért a kontinensnek. Li Ko-csiang szerint 2020-ig megnégyszereződnek a közvetlen kínai befektetések Afrikában, emellett kiemelte, hogy Kína továbbra is aktív szerepet kíván betölteni többek között a textilipar, a háztartási elektronika és a gyáripár fejlődésében.⁴⁴ Ám az optimista retorika mögött Peking egyre óvatosabb. Ennek oka lehet a kínai gazdasági növekedés lassulása, az állami vállalatokat is elérő korrupcióellenes kampány, illetve az, hogy a cégeknek idő kell a felvásárolt afrikai eszközeik integrálására. További indok lehet, hogy a kínai beruházások sem automatikusan sikeresek Afrikában, ahogyan azt a 2. táblázat mutatja.⁴⁵ A kínai cégek kockázatvállalási hajlandósága például erősen csökkent a líbiai polgárháború kitörését (2011) követően elszenvedett anyagi veszteségeik miatt. Hivatalos adatok nincsenek, de a becslések szerint négy évvel ezelőtt majdnem 20 milliárd dollárnyi veszteséget okoztak a Népköztársaságnak a régióban történt események.⁴⁶

3. táblázat⁴⁷

Kína 10 legnagyobb felfüggesztett, megbukott vagy visszamondott megállapodása Afrikában (2006–2014. július)

Bejelentés éve	A beruházó	A beruházás helyszíne	Szektor	Az üzlet értéke (milliárd dollár)
2006	China Railway Construction	Nigéria	Közlekedés	7,5
2011	China Railway Construction	Líbia	Közlekedés	4,2
2007	Sinopec	Angola	Energia	3,4
2009	China Export-Import Bank	Kongói Demokratikus Köztársaság	Fémipar	3,0
2012	Sinomach	Gabon	Fémipar	3,0
2011	China Development Bank	Ghána	Energia	3,0
2011	Sinohydro	Líbia	Ingatlan	1,8
2007	Gezhouba	Nigéria	Energia	1,4
2008	Sinoma	Nigéria	Ingatlan	1,4
2011	China State Construction Engineering	Líbia	Ingatlan	1,3

Nem sorolhatóak a sikertörténetek közé a Kína által létesített különleges gazdasági övezetek (SEZ) sem. A világban tervezett ötven övezetből eddig hatot nyitottak meg a fekete kontinensen, közülük is csupán a szuezi (Egyiptom) teljesen működőképes.⁴⁸ Habár még korai értékelni az övezetek tényleges tevékenységét, az eddigi tapasztalatok korántsem biztatóak. Az övezetek azzal a céllal épültek, hogy speciális adókedvezményekkel, jobb infrastruktúrával és egyszerűbb adminisztrációval elősegítsék Kína és az üzemeltető ország közötti gazdasági kapcsolatok fejlődését. Az övezetek kivitelezése azonban a kétoldalú viták és a bürokrácia miatt nehézkes, a kész SEZ-ek pedig még a kínai befektetőket sem vonzzák.

Mindemellett számuk túl kevés a kontinens ipari fejlődésének beindításához.

Az Angola-modell keretében, illetve az azon kívül megvalósuló **kínai létesítmények és infrastrukturális projektek** gyakran fenntarthatatlanok és alacsony minőségűek. Angolában például egy luandai közkórházat kellett néhány hónappal a megnyitó után bezárni, mert repedezni kezdtek a falak. Zambiában egy újonnan épített, 81 mérföld hosszú utat mosott el a heves esőzés a **hiányos kivitelezés** miatt, a Ghánában épített Koroidua út pedig hamar kátyússá vált.⁴⁹ A sino-afrikai progresszív partnerség jelképének szánt épület, az Afrikai Unió központja már a megnyitás évében beázott, míg a Líbériai Egyetem Fendell kampuszán az

adminisztrációs épületen mutatkoztak súlyos statikai hibák.⁵⁰ A hasonló esetek nagyban hozzájárulnak ahhoz a Peking számára aggasztó tendenciához, hogy bár a saját afrikai ambíciói határtalannak tűnnek, az ottani közvéleménynek az irántuk táplált bizalma egyre fogyatkozik.⁵¹

Azonban a kínai gazdaságnak az elmúlt hónapokban tapasztalt problémái közepette Afrika nem annyira a Sárkány szándékai, hanem a képességei miatt aggodnik: a kontinens fél a kínai beruházások ütemének megtorpanásától, illetve a már bejelentett projektek csúszásától. Látványos példaként említhető, hogy 2013-ban a Shanghai Zendai vállalat 1600 hektáros földterületet vásárolt Johannesburg Modderfontein nevű külvárosában, hogy 7,8 milliárd dollárból felépítse az afrikai New Yorkot. A metropolisz kivitelezése azonban most erősen kérdésessé vált.⁵²

Hasznára válik Afrikának a kínai szafari, vagy csak elszenvedí azt?

A globalizáció egyik fő nyertesének befektetéseit a globalizáció egyik fő vesztesének számító térségben komoly várakozások övezik, még ha a kínai vállalatok helyi megítélésén egyre inkább szükséges is javítani a nyilvános diplomácia és a beruházási stratégiák rugalmassága révén. Mindazonáltal a kínai befektetéseknek a fogadó afrikai gazdaságokra gyakorolt hatásai eltérőek. Jóllehet a Kína–Afrika Együttműködési Fórum (FOCAC) 2000-es megalapítását

megelőző, illetve az azt követő évtized gazdasági trendjei azt mutatják, hogy Kína erőteljes közeledése nem hátráltatta a kontinens gazdasági fejlődését, mennyire tényezőtől függ, mennyire előnyös az adott országra nézve a Sárkány tevékenysége.⁵³

A kínai beruházások számos pozitívummal kecsegtetnek: növelhetik a munkahelyek számát, az elérhető tőkeállományt, az exportképességet (mint például Etiópiában a cipőgyártás révén), az adóbevételeket (Zambiában több mint harmaduk a bányászatból származik). A verseny révén a helyi termelékenység növelésére ösztönözhetnek, továbbá a beruházások technológiatranszfert és a tranzakciós költségeket csökkentő infrastrukturális projekteket is foglalhatnak magukban. A pozitív hatásokra, de az ellenkezőjükre is számos példát találunk a fekete kontinens nemzetgazdaságaiban, melyek részletezése meghaladja a jelen cikk kereteit. Összességében azonban azt tapasztaljuk, hogy a helyi gazdaságok és a kínai befektetések közötti kapcsolatok továbbra is gyengék. A kínai befektetések így – a kereskedelemmel ellentétben – nem érték még el azt a volument és integráltságot, hogy önmagukban determináló hatást gyakoroljanak az afrikai nemzetgazdaságok fejlődésére. Mindemellert az infrastrukturális beruházások jelentős része – elismerten – nem is az afrikai gazdasági fejlődést hivatott elősegíteni, hanem a nyersanyagexportot. Ezt igazolja, hogy Kína nyersanyagéhsége megerősítette a földrész gazdaságainak a természeti erőforrásaiktól való

függőségét. Az ázsiai ország részesedése Afrika üzemanyag- és ásványexportjából a 2000-es 1,8 százalékról 2012-re 19 százalékra nőtt. Ugyanebben az időszakban a nyersanyagok aránya Afrika exportjában 10 százalékkal, 64 százalékra emelkedett.⁵⁴

Mindenestre a kínai–afrikai partnerség az alapvető komplementaritásra épül, ami a kapcsolatok ellenállóságára is magyarázatul szolgál. Kínának ugyanis nyersanyagokra (főleg kőolajra), ásványkincsekre, élelmiszerre és mezőgazdasági termékekre, valamint exportpiacokra van szüksége, a már ismertetett módon. Emellett saját, a washingtoni konszenzustól eltérő fejlődési modelljét is demonstrálhatja, illetve vállalatai a komfortzónájukon kívüli tapasztalatokat szerezhethetnek Afrikában. Az afrikai országok többsége pedig nyersanyagexportőr, szükségük van tőkére, beruházásokra, munkahelyekre, megbízható gazdasági partnerekre, ipari és fogyasztási cikkekre, illetve az életszínvonal emelésére alkalmas gazdaságfejlesztési modellre.⁵⁵ Ráadásul a gazdasági kilátások tekintetében is egymásrautaltság figyelhető meg. Kína gazdasági növekedése lassul, termelése a magasabb hozzáadott érték előállítására felé mozdul el, de a népessége erőteljesen elöregszik. Afrika viszont hatalmas növekedési potenciállal és fiatal népességgel rendelkezik, az alacsony bérek pedig kedveznek a munkaintenzív gyártásnak.

Azonban a kínai cégek – az érdeklőzőség ellenére is, – (még) többnyire hozzá vannak szokva a kínai befektetési környezethez és kultúrához a munkajog,

a foglalkoztatás, az állami cselekvőképesség, a projektek kivitelezése, a környezetvédelem, az emberi jogok, és a vállalatok társadalmi felelőssége terén. A profitmaximalizálás jegyében hajlamosak kihasználni a befogadó országok gyenge szabályozó intézményeit, tevékenységük pedig esetenként komoly társadalmi, környezeti és/vagy gazdasági károkat okoz. A nyugati cégek például nagyobb hangsúlyt fektetnek a szakszervezetekkel való jó kapcsolatok kialakítására, továbbá helyi munkásokat is nagyobb számban alkalmaznak, akár felsőbb pozíciókban is. Ezzel szemben a kínai vállalatok hajlamosak a kevés afrikai munkást is rossz munkakörülmények között, alacsony bérezéssel alkalmazni. A helyi munkaügyi előírásokat (például védőfelszerelés használata, a munkaórák száma, az elbocsátás rendje) is gyakran megszegik. A tiltakozások elkerülése érdekében, például megvesztegették a zambiai rézbányák szakszervezeti vezetőit, és tanulmányút címén kínai masszázsszalonokban látták vendégül őket. A nyersanyag-kitermelés során a környezetvédelmi törvényeket is gyakran ignorálják, a Sinopec például Gabon Loango nevű nemzeti parkjában végzett feltárásokat.⁵⁶

A Sárkány afrikai gazdasági tevékenységeinek a hatásait ezért eltérően értékelik mind a kontinensen, mind azon kívül. A kritikusok szerint Kína önérdékkövetése a korábbi gyarmatosítókéval vetekszik, a támogatók szerint a kapcsolatok harmonikus, győztes-győztes relációk. Az Afrikai Fejlesztési Bank a közéletet választja: a

bank 2011-es elemzése szerint valójában az adott kormányokon múlik a lehetőség pozitívumainak kihasználása és a negatívumok minimalizálása.⁵⁷ E megközelítés megalapozottnak tekinthető, hiszen az afrikai országok eltérő mértékben ugyan, de rendelkeznek manőverezési lehetőséggel. Optimalizálhatják a saját kormányzati rendszereiket és jogi szabályozásaikat, a jobb szerződési feltételek elérése érdekében kihasználhatják az erőforrásaikért folyó nemzetközi versenyt, felhasználhatják a tradicionális partnereikkel való együttműködési tapasztalataikat, illetve a tárgyalási pozíciójuk erősítésére össze is foghatnak egymással.

Az afrikai kormányok abban egységesek, hogy a kínai befektetők megtartására törekszenek, mivel ha kételkednek is Peking szándékaiban, a feltételek nélkül érkező tőkét és beruházásokat sokra értékeli, hiszen a globális stratégiai vetélkedéseknek ők sem elszenvedői, hanem haszonélvezői akarnak lenni. És valóban, a fejlesztések kapcsán nem lehet az előnyöket és a hasznot csak Kína oldalán feltételezni, mivel a projektek az afrikai belső piacok javítása, az infrastruktúra, a közszolgáltatások, a közlekedés és szállítás fejlesztése révén pozitívan hatnak az afrikai gazdaságokra. Mindazonáltal finanszírozásukkor Peking számos hitelezési feltételtől eltekint, aminek hosszú távon káros következményei vannak az afrikai nemzetgazdaságokra. Ilyen feltételek az átláthatóság, a nyílt közbeszerzések, valamint a környezeti hatástanulmányok és a fiskális szempontok figyelembevétele. Ugyanakkor

a kedvezményes kínai kölcsönök mind-ezidáig nem voltak negatív hatással az afrikai adósságállományok fenntarthatóságára.

Kína a beruházásai és a kedvezményes kölcsönök nyújtása mellett fejlesztési segélyeket is folyósít Afrikának. A legtöbb segélyben részesülő ország 2000 és 2012 között Ghána, a Kongói Demokratikus Köztársaság és Etiópia volt. A források humanitárius hasznosulása azonban erősen kérdéses. Az AidData nyilvános forrásokra épülő jelentése szerint az abban az időszakban folyósított 80 milliárd dollárnyi kínai fejlesztési forrás java nem a leginkább rászoruló térségekbe, hanem a nemzeti vezetők szülőhelyére került. Azoknak ugyanis 270 százalékkal nagyobb esélyük van a fejlesztési segélyek elnyerésére, mint a többi régióknak.⁵⁸

Kína, az alkalmazkodó befektető: az új trendek

A saját tapasztalataik és normáik szerinti működés rontja a kínai cégeknek – és végső soron Kínának – a kapcsolatait az egyre jogtudatosabb afrikai közösségekkel. Ezért a helyi kormányokkal való jó kapcsolatok fenntartásán túl egyre inkább nyitniuk kell az afrikai társadalmak igényei és elvárásai felé, illetve betartaniuk a helyi szabályozásokat.

A kínai pragmatizmust és adaptációt jelzi a befektetési megközelítés változása. A vállalatok egyre inkább alkalmazkodnak az afrikai beruházási és foglalkoztatási szabályozásokhoz és az emberek igényeihez. Korábban a kínai cégek,

miután megvetették a lábukat Afrikában, nem feltétlenül fejlesztették a felvásárolt eszközeiket, ami azt a benyomást kellette, hogy csak felhalmoznak. Ma már az afrikai erőforrásokért folyó, élesedő nemzetközi verseny rákényszeríti a kínai befektetőket a nemzetközi standardok és bevett gyakorlatok alkalmazására. Az egyes cégek eltérő beruházási stratégiát folytatnak továbbra is, de a reputációjuk és a hosszú távú afrikai működésük érdekében az agresszivitásukból és a hatékonyságra való, minden(ki) másra tekintet nélküli törekvésükből is visszavessznek. Egyre nagyobb mértékben ügyelnek az átláthatóságra, végeznek előzetes piacfelmérést, alkalmaznak helyi munkásokat, és használnak fel helyi alapanyagokat – ezzel pedig hasznos tudást és képességeket adnak át a helyi társadalmaknak.⁵⁹

Peking 2014 májusában egyezett meg az Afrikai Fejlesztési Bankkal (AfDB) egy társfinanszírozású, a következő tíz évre vonatkozó, 2 milliárd dolláros multilaterális fejlesztési alap létrehozásáról.⁶⁰ Ez eltérést jelent az Angola-modelltől, mivel az új, Együtt Növekvő Afrika Alapból az ígéretek szerint már nem csak kínai vállalatok részesülhetnek majd. Az alap eddig például a Sarm es-Sejk-i nemzetközi repülőtér fejlesztéséhez hagyott jóvá 50 millió dollárt, illetve szintén 50 millió dollárt a 210 kilométer hosszú Chinsali–Nakonde út rekonstrukciójához, Zambiában.⁶¹ Az Afrikai Fejlesztési Bank még több kínai tőkét szeretne bevonni az 50 milliárd dollárra becsült afrikai infrastruktúra-hiány mérséklésébe,

ezért szoros együttműködésre törekszik a kínai kezdeményezésű Ázsiai Infrastruktúra-befektetési Bankkal is, melynek alapító tagjai között található Egyiptom és a Dél-afrikai Köztársaság is.⁶²

A Hszi-adminisztráció, közeledve az afrikai elvárásokhoz, az infrastrukturális fejlesztéseket hangsúlyozza és preferálja. A kínai miniszterelnök, Li Ko-csiang például a 2014 májusi abujai (Nigéria) beszédében anyagi, technikai támogatást és munkaerőt is felajánlott a kontinens „három hálózatának” megépítéséhez, mivel meglátása szerint Afrika inkluzív fejlődésének a megvalósítását a közlekedési infrastruktúra megépítésével kell kezdeni. Az említett három hálózat a nagysebességű vasút-, az autópálya- és a regionális légi közlekedési hálózat. A nyilatkozatok szerint kivitelezésük érdekében Peking hajlandó fenntartások nélkül megosztani az afrikai országokkal mind a szükséges technológiáját, mind pedig a menedzsment során szerzett tapasztalatát.⁶³

Peking az elmúlt két évben a fekete kontinensre irányuló pénzügyi forrásokat is növelte: Hszi Csin-ping elnökségének első tíz hónapjában több mint 10 millió dollár értékben nyújtott kölcsönt, ami a 2013–2015 közötti időszakra tervezett összeg fele. 2013 novemberében pedig Csao Csüang-hui, a China Export-Import Bank vezető országkockázat-elemzője egy üzleti fórumon jelentette be, hogy Kína 1 billió dolláros finanszírozást szándékozik biztosítani Afrika számára 2025-ig. Ez közvetlen befektetéseket, kedvezményes kölcsönöket és kereskedelmi hiteleket is

tartalmaz majd, és elsősorban az afrikai infrastruktúra fejlesztését célozza. Az elemző kijelentette: „Afrika a következő húsz évben számos kínai nagyvállalat legfőbb üzleti célrégiója lesz.”⁶⁴

Mindemellett a beruházások tekintetében megfigyelhető a diverzifikációra és a bővítésre irányuló kínai törekvés is. A század első évtizedében Kína főleg a nyersanyagok és az energiahordozók kitermelésébe investált (1. ábra). Jóllehet jelenleg az utóbbi csökken, viszont az infrastruktúra, a feldolgozóipar és a mezőgazdaság terén nő a befektetési volumene.⁶⁵ Afrika hatalmas és termékeny termőföldekkel rendelkezik, így azok növekvő szerepet játszhatnak a kínai élelmiszerbiztonság fenntartásában. Peking eddig a technikai segítségnyújtásra és kapacitásbővítésre fókuszált az ágazat kapcsán, de a piac fejlődése és a kereskedelem bővítése érdekében a szektorbeli befektetéseket, illetve a köz- és magánszféra kooperációját is ösztönzi.⁶⁶ Amennyiben Kína és Afrika együttműködik e téren, „tíz-tizenöt éven belül az [afrikai] éhezés enyhíthető”⁶⁷ – fejtette ki Csao Csüang-hui.

Az elmúlt két évben tett kínai javaslatok és ígéretek idén decemberben Johannesburgban, a hatodik FOCAC-csúcstalálkozón ölthetnek konkrét formát. Ám az eddigi intézkedések alapján megállapítható, hogy a Hszi-adminisztráció – a széles körben gyarmatosítónak vagy „csak” merkantilistának tartott kínai gazdaságpolitikától elmozdulva – eddig nagyobb fogékonyságot mutatott az afrikai prioritások (gazdasági diverzifikáció,

iparosítás, a mezőgazdaság fejlesztése) iránt. Bár a külpolitikai szakértő Jun Szun szerint Peking valószínűleg nem fog több tőkét ilyen célokra áldozni, az ez irányú afrikai igényeket az infrastruktúra-fejlesztéssel fogja csillapítani, ami a kínai gazdasági érdekeket is közvetlenül szolgálja.⁶⁸

A kínai állami és vállalati érdekek ugyanakkor nem okvetlenül esnek egybe, és nincs hatékony felügyeleti mechanizmus a kínai vezetés kezében, amely az összhangot biztosítaná. Ezért a pekingi stratégia módosulása nem feltétlenül jelent kézzelfogható változást a piramis alján.

Konklúzió

A jelenlegi kínai–afrikai kapcsolatok főként a kínai érdekek által motiváltak és domináltak, hajtóerejük háromkomponensű: stratégiai, üzleti és politikai. A teljes átláthatóság hiánya megnehezíti, hogy átfogó képet kapjunk az ország üzleti tevékenységéről, illetve afrikai befektetéseinek az összegéről és hatályáról. A legtöbb szakértő azonban abban egyetért, hogy azok volumene a földrészen régebb óta jelen lévő, ezért beágyazott nyugati cégek beruházásait még nem haladja meg.

Kína részesedése azonban dinamikusan növekszik: a befektetések adatai egyes évekre lebontva eltérőek, de a tendenciát tekintve, összességében 2006 és 2014 első fele között Afrika volt a kínai külföldi befektetések fő célterülete. Ennek révén Kína bőséges természeti

erőforrásokhoz jutott, fontos szerepre tett szert az építőiparban és növekvő mértékben a gyártásban, illetve egyre nagyobb részesedést tudott szerezni az afrikai piacból. A kontinenssel szoros kapcsolatok kialakítására törekvő országok (például Dél-Korea, Törökország, Brazília, India, Irán stb.) közül egyértelműen Kína volt a legeredményesebb. Peking tehát ügyesen és előrelátóan használta ki a Nyugatnak a hidegháború utáni stratégiai visszavonulását követően kialakult vákuumot, és mára előnyös pozícióba került az afrikai nyersanyagokért folyó nemzetközi versenyben. **Ám valóban sikeres és fenntartható kínai projekteket nehéz találni a kontinensen.** A politikai, kulturális, nyelvi és logisztikai akadályok mellett ugyanis a kínai vállalatok működési beidegződései is gátolják a „Go Global” stratégia maradtalan megvalósítását.

E beidegződések miatt számtalan vád is éri Kínát. A bírálókat nem alaptalannak, de rendszerint csupán egy-egy aspektust ragadnak ki a folyamatból, például az Angola-modellt, jóllehet Peking az összetett és szerteágazó érdekei miatt kénytelen alkalmazkodó Afrika-politikát folytatni, beillesztve azt a globális törekvései közé. A kínai kormányzat az esetenkénti kudarcok ellenére például kifejezetten törekszik az expanzív befektetési tendencia fenntartására és fókuszának bővítésére. Afrika tartós prioritását a külföldi kínai beruházások során az is jelzi, hogy idén kezdte meg működését a 40 milliárd dolláros Selyemút Alap. Az alap célja a Selyemút Gazdasági Övezet és a 21. Századi Tengeri Selyemút projektek finanszírozása. E koncepciókat Kína

2013 óta ösztönzi, részben az Afrikával való jobb kereskedelmi és gazdasági együttműködése elősegítése érdekében.

A kölcsönös gazdasági előnyök és a bandungi elvek hangsúlyozására épülő kínai kommunikáció Afrika számára vonzó együttműködési légkört teremt, és a Sárkány következetes gazdasági érdekérvényesítésével párosuló retorika eredményességét jelzi. Emellett a gyakorlatiasságra és az Afrikával karöltve végzett saját normaalkotásra épülő, sikeres kínai módszertan elemei közé tartozik a tőkét fogadó ország belpolitikai folyamataiba való be nem avatkozás, a feltételek nélküli beruházás, továbbá az integrált megközelítés az FDI, a segélyek és a kereskedelem vonatkozásában. Ezért az afrikai kormányok nyitottak a további együttműködésre, de ahogyan Kína Afrika-politikája adaptálódik, úgy maga Afrika is: ma már nem fogadnak minden kínai kezdeményezést tárt karokkal.

Jegyzetek

- 1 A kutatás a Pallas Athéné Geopolitikai Alapítvány támogatásával valósult meg.
- 2 Engelberth István: „Afrika, mint Kína épülő erőtere”. In: *BGF Külkereskedelmi Kar szakolléumi konferenciakötet*. Budapest: BGF, 2013. 128–130.o.
- 3 Richard Aidoo: „Why China Succeeds in Africa”. *The Diplomat*, <http://thediplomat.com/2012/02/why-china-succeeds-in-africa/?allpages=yes>, 2012. február 18.
- 4 Narayani Basu: „China and Africa: Is the Honeymoon Over?”. *Foreign Policy Journal*, <http://www.foreignpolicyjournal.com/2013/04/03/china-and-africa-is-the-honeymoon-over/>, 2013. április 3.
- 5 „Chinese Foreign Minister to Visit Africa”. *FOCAC Homepage*, <http://www.focac.org/eng/zfgx/dfzc/t1226804.htm>, 2015. január 9.

- 6 „Wang Yi Meets Equatorial Guinea’s President”. *CCTV Report*, <http://english.cntv.cn/2015/01/15/VIDE1421320442580541.shtml>, 2015. január 15.
- 7 Howard French: *China’s Second Continent: How a Million Migrants Are Building a New Empire in Africa*. USA: Vintage, 2014.
- 8 Tarrósy István: „Sino-afrikai kapcsolatok a világpolitika rendszerében. Kölcsönös hasznok és lehetőségek a 21. században”. *Külügyi Szemle*, Vol. 7. No. 4. (2008). 87. o.
- 9 Részletekért lásd: Búr Gábor: „The Second Scramble – a második versenyfutás Afrikáért”. *Külügyi Szemle*, Vol. 7. No. 4. (2008). 3–16. o.
- 10 Jing Gu – John Humphrey: „The Impact of Africa on China”. *African Economic Research Consortium*, <http://dSPACE.africaportal.org/jspui/bitstream/123456789/32366/1/JHumphreyJingGuTheImpactof.pdf?1>, 2007.
- 11 Jian Junbo – Donata Frasher: „Neo-Colonialism or De-Colonialism? China’s Economic Engagement in Africa and the Implications for World Order”. *African Journal of Political Science and International Relations*, Vol. 8. No. 7. (2014). 190. o.
- 12 Uo. 190–192. o.
- 13 Bates Gill – James Reilly: „The Tenuous Hold of China Inc. in Africa”. *The Washington Quarterly*, Vol. 30. No. 3. (2007). 37–52. o.
- 14 MTI: „Afrikában látja a jövőt Kína”. *Tőzsdefórum*, <http://www.tozsdeforum.hu/uzlet-2/gazdasag/afrikaban-latja-a-jovot-kina/>, 2014. április 22.
- 15 Barry Sautman – Yan Hairong: „Friends and Interests: China’s Distinctive Links with Africa”. *African Studies Review*, Vol. 50. No. 3. (2007). 75–114. o.
- 16 Kinfu Adisu, Thomas Sharkey és Sam C. Okoroafo: „The Impact of Chinese Investment in Africa”. *International Journal of Business and Management*, Vol. 5. No. 9. (2010). 3–9. o.
- 17 „Progress and Problems”. *Mayer Brown Report: Playing the Long Game: China’s Investment in Africa*, <http://www.mayerbrown.com/Africa-is-Chinas-largest-investment-destination-10-20-2014/>, 2014. október 20. 14. o.
- 18 Uo. 16. o.
- 19 Andreas Seifert: „China in Afrika: Positive Effekte?”. *Informationsstelle Militarisierung*, 2008. december, 27–28. o.
- 20 „Behind China’s Africa Strategy”. *Mayer Brown Report*, 10. o.
- 21 Jerry C.Y. Liu: „Sino-African Cultural Relations: Soft Power, Cultural Statecraft and International Cultural Governance”. In: *The Morality of China in Africa: The Middle Kingdom and the Dark Continent* (szerk. Stephen Chan). London: Zed Books Ltd., 2013. 47–60. o.
- 22 Lauren Gamache, Alexander Hammer és Lin Jones: „China’s Trade and Investment Relationship with Africa”. *United States International Trade Commission, Executive Briefings on Trade*, http://www.usitc.gov/publications/332/2013-04_China-Africa%28GamacheHammerJones%29.pdf, 2013. április.
- 23 Francis Tawiah: „Ten Billion China Loan for Building Infrastructure in Ghana – When?”. *Ghana Oil and Gas Online*, <http://ghanaoilonline.org/2011/02/ten-billion-china-loan-for-building-infrastructure-in-ghana-when/>, 2011. február 23.
- 24 Samuel Amanor: „Chinese Money for Ghana’s Natural Resources: The Real Cost”. *Consultancy Africa Intelligence*, http://www.consultancyafrica.com/index.php?option=com_content&view=article&id=1327:chinese-money-for-ghanas-natural-resources-the-real-cost&catid=87:african-finance-a-economy&Itemid=294, 2013. augusztus 12.
- 25 John Patrick Afam Ifedi: „Energy Policy”. In: *Stakes in Africa-United States Relations: Proposals for Equitable Partnership* (szerk. Abdul K. Bangura). Lincoln: iUniverse, 2007. 21–41. o.
- 26 Gamache, Hammer és Jones: i. m.
- 27 Claude Kabemba: „Chinese Involvement in Zambia”. *Open Society Initiative for Southern Africa*, <http://www.osisa.org/books/zambia/chinese-involvement-zambia>, 2012. október 4.
- 28 Wiki Su: „Heaven-Sent Capital to Acquire African Gold Producer for \$58M”.

- China Money Network*, <http://www.chinamoneynetwork.com/2015/02/06/heaven-sent-capital-to-acquire-african-gold-producer-for-58m>, 2015. február 6.
- 29 „Asia Becomes World’s Largest Investor Region: UNCTAD”. *Xinhua*, http://news.xinhuanet.com/english/2015-05/18/c_134249635.htm, 2015. május 18.
- 30 „Africa: China’s Largest Investment Destination?” *Mayer Brown Report*, 5. o.
- 31 MTI: i. m.
- 32 „Africa: China’s Largest Investment Destination?”. 7. o.
- 33 Forrás: *Deaelogic*.
- 34 Forrás: *China Global Investment Tracker*. Washington: American Enterprise Institute, 2015.
- 35 David H. Shinn: „Emerging Powers Expand Ties with Africa”. *International Policy Digest*, <http://www.internationalpolicydigest.org/2012/09/17/emerging-powers-expand-ties-with-africa/>, 2012. szeptember 17.
- 36 MTI: i. m.
- 37 Andrew Moody – Wang Chao: „China’s »Marshall Plan« Changing Fortunes”. *China Daily*, http://africa.chinadaily.com.cn/weekly/2014-01/24/content_17255716.htm, 2014. január 24.
- 38 Forrás: *China Global Investment Tracker*.
- 39 Uo.
- 40 „A Diverse Continent with Diverse Issues”. *Mayer Brown Report*, 18. o.
- 41 „China Going Global Investment Index”. *The Economist*, <http://www.scribd.com/doc/248995287/EIU-China-Going-Global-Investment-Index#scribd>, 2014. november 7.
- 42 „Progress and Problems”. 15. o.
- 43 Uo. 16. o.
- 44 Zhuang Pinghui: „Trade with Africa Will Double by 2020, Li Keqiang Tells Ethiopia Conference”. *South China Morning Post*, <http://www.scmp.com/news/china/article/1505388/trade-africa-will-double-2020-li-keqiang-tells-ethiopia-conference>, 2014. május 6.
- 45 Kína 27 szubszaharai országgal kötött kétoldalú beruházási megállapodást (BITs), amelyek bizonyos garanciákat biztosítanak.
- Emellett a befektetők a Világbanktól és más szervezetektől is vásárolhatnak kockázatbiztosításokat.
- 46 Yuwen Wu: „China’s Oil Fears over South Sudan Fighting”. *BBC News*, <http://www.bbc.com/news/world-africa-25654155>, 2014. január 8.
- 47 Wayne Arnold – Drew Hinshaw: „China Takes Wary Steps Into New Africa Deals”. *The Wall Street Journal*, <http://www.wsj.com/articles/SB10001424052702303647204579545813194873656>, 2014. május 6.
- 48 Vinaye Ancharaz: „Can Chinese SEZs Spur Industrial Development in Africa?”. *Bridges Africa*, <http://www.ictsd.org/bridges-news/bridges-africa/news/can-chinese-sezs-spur-industrial-development-in-africa>, 2013. szeptember 9.
- 49 „China’s Alliance with Africa: Two-Way Traffic or Neo-Colonialism?”. *The Consul*, <http://www.theconsul.org/?p=1704>, 2013. január 22.
- 50 Nathan William Meyer: „China’s Dangerous Game: Resource Investment and the Future of Africa”. *International Policy Digest*, <http://www.internationalpolicydigest.org/2012/10/09/chinas-dangerous-game-resource-investment-and-the-future-of-africa/>, 2012. szeptember 10.
- 51 A Kína terjeszkedésével kapcsolatos afrikai reakciókról lásd: Szakáli Máté: „Peking megélénkült Afrika-politikája és az új trendek”. In: Kínai álom – kínai valóság (szerk. Salát Gergely). Budapest: Typotex, 2015.
- 52 Stephanie Findlay: „Africa Uneasy as China Turmoil Threatens Investment Boom”. *Yahoo News*, <http://news.yahoo.com/africa-uneasy-china-turmoil-threatens-investment-boom-005327226--finance.html>, 2015. augusztus 27.
- 53 Nkemjika Eke Kalu: „Understanding Africa’s China Policy: A Test of Dependency Theory and a Study of African Motivations in Increasing Engagement with China”. *Diplomamunka*. Lincoln: University of Nebraska, 2012. január. 3. o.
- 54 „China in Africa – Analysing the Regional Trade Patterns of ECOWAS, EAC with the Asian Dragon”. *Diplomatist*, <http://www.diplomatist.com/articles/article024.html>, 2015. augusztus.

- 55 Ilana Botha: „China in Africa: Friend or Foe? China’s Contemporary Political and Economic Relation with Africa”. Diplomamunka. Stellenbosch: University of Stellenbosch, 2006. december. 42. o.
- 56 „Trying to Pull Together – Africans Are Asking Whether China Is Making Their Lunch or Eating It”. *The Economist*, <http://www.economist.com/node/18586448>, 2011. április 20.
- 57 Mary-Francoise Renard: „China’s Trade and FDI in Africa”. *African Development Bank Group Working Paper*, No. 126. (2011).
- 58 Mark Anderson: „African Presidents »Use China Aid for Patronage Politics«”. *The Guardian*, <http://www.theguardian.com/global-development/2014/nov/19/african-presidents-china-aid-patronage-politics>, 2014. november 19.
- 59 „Reinforcing the Commitment or Pulling Back?”. *Mayer Brown Report*, 13. o.
- 60 „China-Backed African Projects Will Be Open to Non-Chinese Contractors as Beijing Launches New Investment Fund”. *Out-law.com*, <http://www.out-law.com/en/articles/2014/may/china-backed-african-projects-will-be-open-to-non-chinese-contractors-as-beijing-launches-new-investment-fund/>, 2014. május 21.
- 61 Trang Nguyen: „Zambia – AfDB Approves US\$ 243 Million Loans for the Rehabilitation of Chinsali-Nakonde Road”. *Africa Business Communities*, [http://africabusinesscommunities.com/news/zambia-afdb-approves-us\\$-243-million-loans-for-the-rehabilitation-of-chinsali-nakonde-road.html](http://africabusinesscommunities.com/news/zambia-afdb-approves-us$-243-million-loans-for-the-rehabilitation-of-chinsali-nakonde-road.html), 2015. július 20.
- 62 „AfDB Chief Eyes Cooperation with AIIB on Africa Infrastructure”. *Xinhua*, http://news.xinhuanet.com/english/2015-07/20/c_134429228.htm, 2015. július 20.
- 63 „Li Keqiang Delivers Address at Plenary Session of World Economic Forum on Africa (May 8, 2014)”. *The State Council, People’s Republic of China*, http://english.gov.cn/premier/speeches/2014/08/23/content_281474983012904.htm, 2014. augusztus 23.
- 64 Toh Han Shih: „China to Provide Africa with US\$ 1 Tr Financing”. *South China Morning Post*, <http://www.scmp.com/business/banking-finance/article/1358902/china-provide-africa-us1tr-financing>, 2013. november 18.
- 65 Dan Steinbock: „How China–Africa Relations Are Moving to a New Level”. *Business Day*, <http://businessdayonline.com/2014/05/how-china-africa-relations-are-moving-to-a-new-level/>, 2014. május 13.
- 66 Donald L. Cassell: „China’s Role in African Agriculture”. *Bridges Africa*, <http://www.ictsd.org/bridges-news/bridges-africa/news/china%E2%80%99s-role-in-african-agriculture>, 2013. szeptember 9.
- 67 Shih: *i. m.*
- 68 Yun Sun: „The Sixth Forum on China–Africa Cooperation: New Agenda and New Approach?”. *The Brookings Institution*, <http://www.brookings.edu/~media/Research/Files/Reports/2015/01/foresight%20africa/china%20africa%20cooperation%20sun.pdf>, 2015. január.